

Johann Forselius

Eestlaste ebausku kombed viisid ja harjumised

Früikki toimetanud

J. Jõgewer

Jurjevis

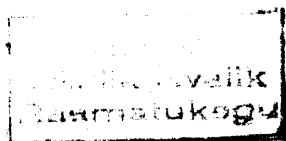
Kuukirja „Eesti Kirjanduse“ kirjastus

Дозволено военною цензурою. — Гор. Юрьевъ, 27-го февраля 1915 года.

(Vanemad Eesti kirjanikud)

Johann Forselius

Eestlaste ebausku kombed viisid ja harjumised.

EA 36219

Tartus

Kuukirja „Eesti Kirjanduse“ kirjastus

Eesti Kirjastuse-Ühisuse „Postimehe“ trükk, Tartus.

Johann Forselius.

(?—1584.)

Johann Forseliuse elulugu tunneme meie väga vähe. Sünnimise poolest oli ta rootslane, aga tema sünnimise aasta on teadmata. Aastatel 1639—1641 oli ta Tallinna doomkooli rektor ja doomkiriku õpetaja. 1641 kutsuti ta Madise-Risti õpetajaks, kuhu ta oma surmani 1684. jäi. Kui me meeles peame, missuguse ennastsalgava armastusega tema poeg Bengt Gottfried Forselius Eesti rahva hariduse tõstmiseks tööd tegi (Vaata tema kohta W. Reiman, Eesti Üliõpl. S. Alb. III., lhk. 7—52), siis tohiksime küll järeldada, et ta osa sellest armastusest isa majast isa käest pärinud on, tohiksime järeldada, et Johann Forseliuse majas eestlasi inimesteks peeti, mitte paljalt tööloomadeks. See on aga ka kõik, mis me tema eluloost jutustada võime.

Omal 43. aastasel ametipidamise ajal Madise-Risti koguduses korjas Forselius suure hulga teateid omaaegse Eesti rahva ebausku kommete ja pruukide kohta, mis aga ka muidu selleaegsest Eesti elust ja olust õige selget pilti annab. Silmapaistev on, et vahekorda mõisnikkude ja talupoegade vahel ühegi sõnaga ei puudutata. Millega seda seletada, on raske ütelda. Igatahes pidi Forseliusel sellekohast materjaali küllalt tarvitada olema. See puudus annab ennast tema tööd lugedes, alatasa tunda, kuna rahvaelu nõnda liig ühekülgselt kujutatud silma paistab

ja meie teist, väga tähtsat külge, vahekorda mõisniku ja talupoja wahel, sugugi ei näe. Sellest on kahju. Siiski jääb Forseliuse töö üheks tähtsamaks Eesti kirjanduse toodeks, ka selle pääle vaatamata, et ta Saksa keeles kirjutatud on. See on tõlge Eesti keelest Saksa keele, mille algupärane Eesti kiri kadunud on. Kõik üksikud teated võis ju Forselius rahva käest ainult Eesti keeles saada. Nii on meil õigus selle kui Eesti kirjanduse toode pääle vaadata.

Forselius ise ei saanud oma käsikirja mitte välja anda. Käsikiri oli tuttava Eesti kirjaniku Heinrich Goesekeni väimehe Boecleri kätte sattunud, kes ta alles pärast Forseliuse surma välja andis. Ei ole põhjust arvata, et Forselius ise oma neljakümne aastase töovilja sarnase raisku läinud inimese kätte oleks usaldanud, nagu Boecler oli. Tuleb arvata, et Goeseken, kes niisama rahva vana usu alal töötas, kui Forseliuski, Forseliuse tööd endale näha palus, ehk et Forselius ise töö Goesekenile läbivaatamiseks saatis. Goeseken suri aastal 1681. Käsikiri jäi omanikule tagasi andmata ja Forselius surigi ilma et ta käsikirja kätte oleks saanud. Kuid vaevalt oli Forselius 1684. surnud, kui Boecler selle sama 1684. aasta lõpul käsikirja oma nimel ja oma poolt tehtud maotumate lisandustega ilma konsistooriumi lubata trükki andis. See ei meeldinud Tallinna konsistooriumile, kes kohe raamatu laskis ära korjata ja sellel põhjusel ära hävitada, et raamatus väga palju kõlvatusi sees olevat. Praegu on raamatust ainult üks eksemplar olemas, nimelt Eestimaa Kirjanduse Seltsi raamatukogus Tallinnas. Võimalik on, et ka Upsalas üks eksemplar leidub.

Nimetatud sai, et Boecler käsikirja ära laskis trükkida ja nõnda selle kadumise eest päästis. Sellega on ta igatahes tänu ära teeninud. Kuid kõlvatu oli teise mehe tööd omaks tunnistada. Oma

poolt lisas Boecler pika sissejuhatuse ja fantastilise seletuse Eesti vanast usust juure, mis mõlemad siit väljaandest ära on jäetud, sest et neil ei Forseliusega ega Eesti kirjandusega midagi tegemist ei ole. Kuna Forselius rahvaelu tõsise uurijana kainelt ainult seda üles tähendab, mis ta tõesti rahva suust kuulnud oli, tahab Boecler Eesti rahva vanu aegu ja vana pagana aja usku kirjeldada, millest tal enesel aimu ei ole. Oma võltsimise töö oli Boecler nii osavaste toime saatnud, et kaua aega teda raamatu kirjutajaks peeti ja imestati, kudas niisugune mees sarnase tõsise tööga võis toime saada. (Boecleri kohta vrđl. W. Reiman, Kivid ja killud I. lk. 10—12; Dr. Hermann „Eesti kirjanduse lugu“ lk. 93. Mõlemad on oma teated Boecleri üle Becke ja Napiersky, Schriftsteller-Lexikon I. lk. 204 jne., II. lk. 595, V. 1 lk. 67, 2-b lk. 8 järele lühendanud). Kampmann „Eesti kirjanduselloo peajooned I.“ lk. 183 on ennast nüüdki veel lasknud Boeclerist ära eksitada. Kampmann kirjutab nimelt: „Iseäranis püüdis ta (Forselius) Eesti rahva päritolemise, meie maale tulemise, muistse valitsuse viisi, ebajumalateenistuse üle sõnumeid korjata.“ Sellesarnast lubab küll Boecler, kui kirjastajat leiduks, kuid mingit põhjust ei ole meil arvata, et Forselius selle kohta oleks teateid korjanud. Need teated oleksivad pidanud mingit jälge tema raamatus järele jätma. Neid jälgi ei leia meie sealt aga mitte. Ei olnud neid teateid ka Boecleril. Tema poolt oli see ainult tühi hooplemine. Muinasjutt „Thorist“, kes eestlaste paganaaja „ebajumal“ olnud, on kahtlemata Boecleri lisanud. Seda tunnistab siin tarvitatud keel, missugust Forselius kunagi ei tarvita ja milles mõlemad Boecleri pikad lisad, mis siit välja jäetud, kirjutatud on. Keele järele otsustades on Boecleri lisa ka nõue, et ebausku eeskujulise trahvimisega ära hävitataks. Mõlemad kohad on siin [] vahele asendatud.

Selle ainsa eksemplaari järele, mis Eestimaa Kirjanduse Seltsi raamatukogus Tallinnas alal hoitakse, ilmus kogus *Scriptores rerum Livonicarum*, II. Riga und Leipzig 1848, lk. 665—684, Forseliuse töö uues trükis ühes Dr. Fählmanni tähendustega, kuna väljaandja Napiersky poolt sissejuhatuses lhk. XX.—XXI. raamatu lühike ajalugu arhiivimaterjaalide põhjal ilmus.

Selles väljaandes on mõlemad Boecleri pikad lisad ühes ära trükitud, nimelt „Vor-Rede. An den Christlichen Leser!“ (*Script. II.*, 667—668) ja „Nota“ (täendus, *Script. II.*, 675—677). Lõpul (*Script. II.*, lk. 680—684) on Fählmanni „Lisa“, mis aga vähem otsekohe Forseliuse töö kohta käib, palju enam Fählmanni arvamisi Eesti rahva vanast usust sisaldab.

Sissejuhatuses trükib Napiersky järgmise Tallinna konsistooriumi protokoll 3. jaanuarist 1685 ära, mis raamatu ajaloo kohta huvitav on (*Script II.*, lk. XX.—XXI.)

„Meie konsistooriumi assessor herra Joh. Wolffg. Boeclerus on hiljuti ühe saksakeelse kirjakese (*tractätgen*) Eesti talupoegade ebausust trükkida lasknud, milles ka kombevastalist (*solche obscoena*) sees, mispärast igalpool väga halbu kõnesid ja arvamisi kuulda on. Kuna pealegi kuninglik Majesteet ja õnnis piiskopi herra Helwigius (Eestimaa piiskop 1. juulist 1677., surnud 19. jan. 1684) sissejuhatuses nimetatud on, nagu oleks neil suur heameel selle kirjakese ja tema äratrükkimise üle, siis on kohalolevad konsistooriumi liikmed ja praostid (*Praepositi*) ettevõtnud praegusel koosolekul (*conventu*) järke kuulata, kas nimetatud kirjakene ka kohase tsensuri ja lubaga on ilmunud ja kudas eelpoolnimetatud süüdistused konsistooriumi pealt kõrvale lükata.

Leiti tarviliseks, et üks eksemplar otsekohe tulevase uue piiskopi (Dr. Joh. Heinrich Gerth,

Eestima piiskop 1685—1693, aga ainult ükskord aastal 1690 Eestimaal, surn. vist 1699) kätte toimetada, teised alal olevad eksemplaarid nii hästi õpetaja ja assessori herra Boecleri käest kui ka trükikojast konsistooriumile sisse nõuda, kus edespidi nende kohta otsustatud saab, ja raamatutrükijale tuleb noomitus anda, et ta niisuguse raamatu ilma konsistooriumi teadmata ja tsensurita ära on trükkinud. Ühtlasi lükkavad konsistoorium ja kõik koosolejad tõsiselt kõik süüdistused, mis sellest tõusevad, enese pealt tagasi.

Hr. Boeclerus tõi oma vabanduseks, et tema mitte oma julgusega, vaid õndsas piiskopi nõuuandmise ja julgustuse peale pärast seda kui piiskop kuningliku Majesteedile tööd enne oli näidanud, raamatu ilma oli saatnud selle otstarbega, mida ta sissejuhatuses on nimetanud. Muidu oleks ta küll võinud sündida lasta, et see jäädavalt oleks saanud ära hävitatud, kuna ta ju pahandusi võis sünnitada.

Õpetaja herra Gabriel Herlinus (Madise-Ristilt) palus, et assessori ja õpetaja herra Boeclerus tema õndsas eelkäija ja äia (mag. Joh. Forseliuse) algupärase käsikirja kuninglikule konsistooriumile sisse annaks, et tema nimetatud õndsas eelkäija ja äia mälestus puhas püsiks.

Õpetaja Boeclerus ei annud selles asjas Herlinile mingit tootust, veel vähem pidavat ta enese kohuseks käsikirja välja anda. (Protokollis alla kirjutades avaldas ta konsistooriumi otsuse vastu kindla protesti.)

Kutsuti raamatutrükijaks (Christoph Brendeken) ette ja nõuti temalt, kudas ta selle peale tulnud, kuningliku Majesteedi kõige armulisema käsikirja vastu (mis ette loeti) saksakeelset raamatukest Eesti ebausule ilma konsistooriumi eeltsensuurita ja lubata ära trükkida.

Vastab: Boeclerus olevat temale kindlaste tõendanud, et käsikiri õndsas piiskopi herra poolt juba tsenseeritud ja trükki lubatud.

Tehakse temale kohuseks, kõik eksemplaarid, mis veel alal, konsistooriumile anda. Lubab. Muidu lisas ta veel juure, et temale eelpool nimetatud kuningliku Majesteedi kõige armulisemat käsukirja 28. aug. 1682 kindralkuberneeri poolt enne kunagi ei ole teada antud.

NB. Nõutud eksemplaarid anti selle järel sisse.“

Forseliuse raamatu väljaanne, mis Script. rer Liv. II. sees oli ära trükitud, ilmus hiljem ka eratrükkis pealkirja all: Ueber die religiösen Vorstellungen der alten Völker im Liv- und Ehstland. Drei Schriften von Paul Einhorn und eine von J. W. Boecler. (Sonder-abdruck aus Script. rer Livon. II.), Riga, 1857. 8°. (Vanade Liivi- ja Eestimaa rahvaste usulised arvamised. Kolm kirja Paul Einhorni ja üks J. W. Boecleri poolt).

Aastal 1854. avaldas sellesama töö Teaduste Akadeemia Peeterburis (nüüd Petrogradis) ühes Fr. R. Kreutzwaldi tähendustega, pealkirja all: Der Ehsten abergläubische Gebräuche, Weisen und Gewohnheiten von Johann Wolfgang Boecler, weiland Pastor zu Kusal in Ehstland und des Consistorii in Reval Assessor. Mit auf die Gegenwart bezüglichen Anmerkungen beleuchtet von Dr. Fr. R. Kreutzwald. St. Petersburg. Buchdruckerei der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. 1854“. 161 lk. 8. A. J. Sjögreni eeskõnega. Raamatus on iga üksiku ebausukõrval, mis Forseliuse järel ära trükitud, pikemad ehk lühemad tähendused Kreutzwaldi poolt, kui palju kõne all olev punkt Kreutzwaldi ajal rahva keskel veel tuttav oli. Mitmed ebausukõrbed on Kreutzwald omalt poolt täienduseks ja seletuseks juure lisanud.

Kreutzwaldi akademia-väljaande järele on Dr. Hermann Forseliuse ülestähendatud ebausukombed ilma Kreutzwaldi seletusteta Eesti keele tõlkinud oma Eesti Kirjanduse ajaloos lk. 94—106.

Nimetada võiks veel, et aastal 1788. Leipzigit Christian Friedrich Scherwinzky poolt, kes 1752 Berlinis sündinud, 1809 Pärnus koolide rektori ametis surnud, ilma kirjaniku nimeta raamat ilmus „Etwas über die Esthen, besonders über ihren aberglauben,“ milles Forseliuse tööd ohtrast on tarvitatud, ilma et seda raamatus kuskil oleks nimetatud.

J. Jõgewer.

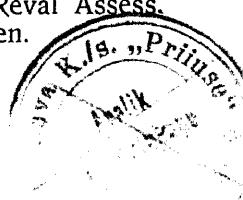
Lihtsate eestlaste ebaususe kombed, viisid ja harjumised,

mida nad harilikult üleüldiselt ja iseäraliselt oma laste ristimisel, pulmadel, matustel ja muidu tarvitavad, hoolega kogunud ja nüüd sellepärast, et vahest nii hästi kristusearmastajad herrased kui ka vagad ja truud õpetajad, kellel sellesarnast igatahes mitte just tuttav ei ole, siit põhjust ja juhtumist leiaksid, nõnda et viimased õpetades, esimesed aga karistades ja juhatahes selleks tööd teeksivad, et niisugused ja muud vaeste inimeste südames veel sügavalt juurdunud paganaususe hirmuasjad ja ebaususe toimetused kord ometi välja saaksivad kistud ja selle asemele puhas Jumala, tema Riigi ja tahtmise tundmine sinna istutatud ja kasvatatud, soovi peale avaliku trüki läbi teada antud Joh. Wolffgang Boecleri poolt, õpetaja Kuusalas Eesti hertsogiriigis ja Kuningliku konsistoriumi korralik kaasistuja Tallinnas.

Tallinnas, saada Christoff Brendeken'i juures.

Der Einfältigen Ehsten Abergläubische Gebräuche, Weisen und Gewonheiten,

Derer Sie sich So ins gemein alsz insonderheit, Bey ihren Kindtauffen, Hochzeiten, Begräbnissen, und sonst zu gebrauchen pflegen, Mit Fleisz colligiret und nun auch Ob vielleicht Christlöbl. Herrschafften sowohl alsz fromme und treue Prediger, denen dergleichen nicht so allerdings bekandt, daher Anlasz und Gelegenheit überkommen, und wie Diese mit Lehren, also Iene mit Wehren und Steuern daran seyn möchten, dasz solche und andere in denen Herten der armen Leute noch tieffgewurtelte heydnische Greuel und abergläubische Händel einmahl ausgereutet, und dahingegen das reine Erkändnisz Gottes, Seines Reichs und Willens in selbige gepflantzet und gebauet werden möge, auf Begehren durch öffentlichen Druck mitgetheilet von Joh. Wolffgango Boeclero, Pastore zu Kusall im Hertzogthum Ehsten, und des Königl. Consist. in Reval Assess. Ord. Reval, zu finden bey Christoff Brendeken.

Eestlaste ebansu asjad lapseristimisel.

Nad hoiavad hoolega selle eest, et lapsi mitte pärast surnu matmist ei ristita, sest nad arvavad, et lapsed ei jäävat siis elama, vaid minevat surnule varsi järele.

Reedel ei lase nad iialgi, või lasevad üksi suure häda korral ja väga harvasti oma lapsi ristida, arvates, et neil muidu käsi halvasti käib ja nemad timuka kätte satuvad.

Nad panevad hoolega tähele, et lapsi mitte sellel päeval ei ristita, millal nad sündinud. Põhjust ei ole ma nendelt mitte teada saanud.

Nad arvavad õnnetuseks, kui ühekorraga ainult tütarlapsi ristida tuuakse, sest nende arvates jäävat need lahtiseks ja saavat väga harva mehele.

Kui lapsed ei taha kosuda, vaid tihti surevad, siis lasevad nad järgmisi lapsi, kui need poisikesed on, Aadamiks, kui tütarlapsed, Eevaks nimetada, ja kujutavad omale ette, et nad siis paremini kosuvad ja elusse jäävad.

Abergläubische Dinge der Ehsten beym Kind-Tauffen.

Sie verhüten sorgfältig, dass ihre Kinder nicht nach bestättigung einer Leiche getaufft werden, dann sie dafür halten, es würden solche nicht leben, sondern dem Verstorbenen gleichfalls bald folgen.

Am Freytage lassen sie nimmer, oder doch und allein im Fall der höchsten Noth gar selten ihre Kinder tauffen, meinen, sie würden dann übel- und dem Büttel in die Hände gerahten.

Sie beobachten genau, dasz ihre Kinder nicht an einem Tage an welchem sie gebohren, getaufft werden, die Ursache dessen habe ich von ihnen nicht erfahren können.

Sie haltens für unglücklich wann lauter Mägdlein zugleich zur Tauffe gebracht werden, dann die sollen ihrer Meinung nach, insgemein unverheurahtet bleiben und gar selten Männer bekommen.

Wann ihnen die Kinder nicht gedeyen wollen und zum öfftern absterben, lassen sie die folgenden, da es ein Knäblein, Adam, so es aber ein Mägdlein, Eva nennen, und bilden sich ein, dasz sie dann besser gedeyen und am Leben bleiben werden.

Ristimise ajal teevad nad harilikult laste käed lahti, sest nad arvavad, et lastest siis, kui nad suureks kasunud, usinad ja virgad töölised saavad.

Kui poisslapsi ristitakse, seovad nad nendele sõrmused mähkme paelte külge ja usuvad, et nad siis varemini abi-eluse astuvad.

Nad köidavad neile ka raha, leiba ja küüslauku külge ja arvavad, et lapsed selle läbi igasugu nõidumise vastu kaitsetud on ja et nendel elus neist asjust kunagi puudust ei tule.

Ülejäanud ristimise vee valavad nad, kui nad selle kätte saavad, kõrgele seinte peale, sest nad arvavad, et siis laps pärast auusse tõuseb ja tal teiste üle käskida on.

Nad panevad hoolega tähele, kas laps ristimisel pead tõstab, või langeda laseb; tõstmine tähendab elu, langeda laskmine peatsēt surma.

Ka arvavad nad, et kui laps ristimise ajal magab, siis ta varsti sureb.

Mitmed lasevad lapsel, kui teda ristimisele viiakse, helmed, mida ta pärast peab kaelas kandma, ligi panna, arvates, et need siis ühtlasi ristitud saavad ja et neil hiljem iseäralist jõudu mitmesugustel juhtumistel on.

Unter der Tauffhandlung machen sie gemeinlich den Kindern die Hände losz, weil sie dafür halten, dasz sie dann, wann sie erwachsen fleiszige und hurtige Arbeiter abgeben werden.

Wann Knäblein getaufft werden, binden sie ihnen Ringe an die Windel-Bänder und glauben, dasz sie desto eher werden verheurathet werden.

Sie binden ihnen auch Geld, Brodt und Knoblauch bey, und meinen dasz sie dadurch theils für aller Zauberey gesichert seyn, theils auch dasz ihnen dergleichen in ihrem Leben nimmer ermangeln werde.

Das überbliebene Tauff-Wasser pflegen sie, wo sie anders dazu gerahten können, hoch auf an die Wände zu giessen, weil sie in der Meinung stehen, dasz solcher gestalt das Kind nachgehends zu Ehren kommen, und über andere zu sprechen haben werde.

Sie geben fleiszig acht ob das Kind unter der Tauffhandlung den Kopff auffhebe oder sincken lasse; da jenes, so soll es Lcben, wo aber dieses, vermeinen sie, es werde bald sterben.

Auch halten sie dafür, wenn das Kind unter der Tauffhandlung schläfft, dasz es bald sterben werde.

Es lassen viele die Corallen, welche das Kind hernechst am Halse tragen soll, wanns zur Tauffe gebracht wird mit beybinden, dasz sie solcher gestalt, wie sie glauben, zugleich mit getaufft werden, und schreiben dann selbigen nachgehends sonderliche Kräffte wieder mancherley Zufälle zu.

Nii kaua kui ristimine vältab, jookseb lapse isa ni ruttu kui ta iial saab, ümber kiriku ja on selles arvamises et lapsest siis nobe jooksja saab. Seda teevad harilikult ranna elanikud, kes arvavad, et niisugused lapsed siis hülgete püüdmisel, jääd mööda joostes, kõige tublimad ja kärmemed on.

Vaderid hoiavad, et nad enne lapse ristimist liha ei söö, ja arvavad sellega ära hoida, et lapsed pärast hambavalu ei saaks.

Nad panevad tähele, et keegi vaderitest tagasi ei vaataks, et laps pärast tontisid ei hakkaks nägema.

Nad hoiavad ka, et keegi nendest ristimise ajal ei kõneleks, muidu hakkab laps suureks saades tihti unes rääkima.

Abielusse astumisel, kihlusel ja pulmal.

Nad kosivad ja peavad pulmi alati noore kuu ajal, sest et nad kindlasti arvavad, et neil siis parem õnn ja õnistus on. kui muidu; ka pidada naised siis kaua nooreks ja ilusaks jääma, kuna nad vana kuu kosja puhul ruttu vanaks ja kortsu lähevad.

Kosilane ei ratsuta iial mära seljas kosja, muidu ei saavat tema edespidi sugugi poegi, vaid ainult tütreid.

So lange die Tauffhandlung währet, laufft des Kindes Vater so geschwind er immer kan, um die Kirche herum, und hat dabey die Meinung, dasz das Kind alsdan werde schnell im Lauffen werden. Dis thun aber insgemein nur die Strand-Leute, als welche dafür halten, dasz solche Kinder hernechst auf dem Seehunds-Fange im Lauffen übers die besten und geschwindesten seyn sollen.

Ihre Gefattern enthalten sich vor der Tauffe mit fleisz des Fleischessens, und glauben, dasz sie solcher gestalt verhüten, damit den Kindern nachgehends die Zähne nicht wehe thun.

Sie nehmen in acht dasz ja niemand unter den Gefattern sich tümsehe, damit die Kinder nicht mit Gespenstsehen hernach geplaget werden mögen.

So verhüten sie auch, dasz niemand unter ihnen zeitwährender Tauffe rede, sonst halten sie dafür, das Kind werde, wenn es erwachsen, viel im Schlawfe reden.

Beym Heuraten, Värlobnissen und Hochzeiten.

Sie freyen und halten ihre Hochzeiten allemahl im neuen Mond, weiln sie in der festen Einbildung stehen, dasz sie alszdenen besser Glück und Segen als sonst haben auch ihre Weiber solcher gestalt feyn jung und glatt bleiben, da sie hingegen wenn sie im alten Mond gefreyet werden, bald alt und runtzlich werden sollen.

Der Freyer reitet nimmer auf einer Stute auf die Freyerey, weiln sie dafür halten, es werde ein solcher alsdann keine Söhne, sondern lauter Töchter zeugen.

Mõnel on see jumalakartmata kombe, et kui ta korvi saab ja tema tüdrukule, kes temale korvi andnud, selle pärast paha soovib, ... vastu maja uksepiita lööb, ja nii mitu korda kui ta seda teeb, nii mitu aastat peab tüdruk ilma meheleminemata jääma (nagu kurat neile seda ette kujutanud).

Kui üht paari kihlatakse, siis vaatavad nad, kumb nendest ilma tähelepanemata teise jala peale saab astuda, ja arvavad, et see valitsuse majas enese kätte saab.

Pärast laulatust tõstavad nad pruudi ja peigmehe kõrgesse üles ja arvavad, mida kõrgemale nad tõstetud, seda parem nende õnn.

Kohe pärast laulatust võtab peigmees pruudi käest kinni ja jookseb temaga nii ruttu, kui iial võimalik, kirikust välja, sest nad on selles arvamises, et siis majatalituses ja igas toimetuses kõik usinasti ja virgasti läheb.

Pulma majas panevad nad kaks küünalt põlema, ühe peigmehele, teise pruudile; kelle küünal enne ära põleb, see sureb ka enne.

Kui peigmees ratsa tuleb, jookseb keegi temale vastu ja teeb tema sadula vöö lahti, sest nad arvavad, et naisel siis pärast lapsesünnitamine kerge ja vaikne on.

Es ist bey etlichen unter ihnen diese gottlose Weise, wenn einer den Korb bekommt, und er daher der Dirne, so ihm solchen gegeben, übel wil, schlägt er mit seinem Membro virili an die Hauszthür-Pfosten, und sovielmahl er das thut, so viel Jahre hernach soll (wie ihnen der ledige Teuffel eingebildet) die Dirne unverheurahtet bleiben.

Wann ein Paar verlobt wird, so sehen sie zu, welches unter ihnen das andere unvermerkt könne auf den Fusz treten, und meinen dann, dasselbe soll das Regiment und die Oberhand behalten.

Nach der Copulation pflegen Sie Braut und Bräutigam hoch aufzuheben, und glauben dabey, je höher sie gehoben, je besser Glück sie haben werden.

So bald nach der Trauung fasset der Bräutigam die Braut bey der Hand und läuft so geschwind er immer kan mit ihr zur Kirchen hinaus, weiln sie in der Meinung stehen sie werden dann geschwind und hurtig in ihrer Hauszhaltung und allem thun werden.

Im Hochzeit-Hause zünden sie 2 Liechte an, eins für dem Bräutigam, das andere für die Braut, und dessen Liechte am ersten ausbrennt, das soll unter ihnen am ersten sterben.

Wann der Bräutigam geritten komt, laufft ihm alsbald einer entgegen und löset ihme den Sattel-Gurt auf, weil sie dafür halten, dasz alsdann das Weib hernechst eine leichte und sanffte Entbindung haben werde.

Pruuti ei vii nad majasse mitte läbi värava, kust surnu on läbi viidud.

Kui pruut majasse tuuakse, ei jäta nad temale keesid (mida nad harilikult kannavad) ei kaela ega puusade ümber, ka kellukesi ei tohi olla, vaid ümberringi peab kõik vaikne olema, ja arvavad, et neil siis vaiksed lapsed on.

Kui pruut peigmehe majasse tuuakse ja ta vankris või saanis istub, vaatavad nad, et vanker või saan sisse sõites kuhugi vastu ei tõuka, muidu saaks neil abielus ja majapidamises ainult meelepaha ja kõiksugu pahandusi olema.

Nii pea kui pruut ja peigmees majasse tulevad, istub keegi tule juure ja hoiab seda, sest nad kardavad, et kui midagi võõrast sinna juure läheks, siis abielu paha saaks.

Pruuti viiakse läbi kõikide tubade ja peab ta elutuppa, kambritesse, sauna, elajate ja hobuste lauta, viljaaita, kaevu, aida ja ka tulesse natuke raha ehk paelu viskama, siis pidavat neil seda rohkem õnne ja kosumist kõigis neis asjus olema, muidu aga, kui seda ei tehta, arvavad nad, et neil õnne ei ole.

Kui pruut ja peigmees pruudi toas laua juures istuvad, tõugatakse nende kohale paljad mõõgad tugevasti

Durch die Pforte führen sie keine Braut ein, durch welche sie einen Todten ausgeführt haben.

Wann die Braut eingeholet wird, lassen sie ihr keine Ketten (dergleichen sie zu tragen pillegen) weder um den Halsz noch Lenden bleiben, müssen auch keine Schellen führen, sondern alles still um sie seyn, dann sie vermeinen, dasz sie alsdenn stille Kinder bekommen werden.

Wann die Braut in des Bräutigams Haus geführt wird und auf einen Wagen oder Schlitten sitzet, sehen sie wol zu, damit ja der Wagen oder Schlitten im Einfahren nirgends wo an stosse, sonst halten sie dafür, sie würden in ihrem Ehestand und Hauszwesen lauter Wiederwertigkeit und mancherley Anstosz haben.

So bald Braut und Bräutigam ins Hausz kommen, setzet sich einer bey das Feuer und hütet dasselbige, dann sie fürchten sich, wann sonst jemand frembdes dazu kommen sollte, würden sie eine böse Ehe führen.

Sie führen die Braut durch alle Gemächer, und musz selbige in die Stube, in die Kammern, Badstube, Viehe- und Pferdeställe, in das Kornklet, in den Brunnen, Garten, auch ins Feuer etwas Geld oder Bänder werffen, und dann sollen sie so vielmehr Glück und Gedeycn in solchen allen haben, da sie dann im Gegentheil, und da dis nicht geschicht, vermeinen, dasz sie weder Glück noch Stern haben würden.

Wann Braut und Bräutigam im Brautgemach am Tische sitzen, werden blosse Degen über sie mit Gewalt eingestossen, über welches

seina sisse: kelle pea kohal mõök kauemini väriseb ja võngub, see pidavat neist mõlematest kauemini elama.

Pruudile pannakse laua juures poisikene sülle ja arvatakse, et temal siis rohkem poeglapsi sünnib.

Nad panevad hoolega tähele, kui pruut ja peigmees voodisse on viidud, kes neist enne magama jääb, ja usuvad kindlasti, et see ka enne sureb.

Pulmasöögil valavad nad palju õlut maha ja loodavad, et seda siis nendel alati nõnda voolab ja rohkesti on.

Kui pulmapäeval vihma sajab, siis arvavad nad, et pruudil palju õnnetust tuleb ja sellepärast palju nuttu.

Peiupoiss löikab tervel leival ülevalt õige väikese tükikese, paneb sellele võid peale ja pistab pruudile suhu, siis pidavat nooriku lapsed väikese ja sileda suuga olema.

Raskejalgsetest ja teistest naistest.

Kui nende naised mitte nii pea last ilmale tuua ei saa, siis lasevad nad mehel naise juure minna, siis pidavat laps kohe ära sündima.

Haupt nun der Degen am längsten zittert und bebet, dasselbe soll aus ihnen Beyden am längsten leben.

Der Braut setzen sie am Tische ein Knäblein in den Schoosz, und halten dafür, sie werde alsdann desto mehr Knäblein zur Welt gebähren.

Sie geben fleiszig acht, wenn Braut und Bräutigam zu Bette gebracht seyn, welches unter Beyden am ersten einschläfft, und glauben sicherlich, dasselbe werde auch am ersten von Beyden sterben.

An ihrem Hochzeit-Gelage verschütten sie mit Fleisz das Bier, und sind dabey der Hoffnung, es werde allezeit also bey ihnen fliesen und immer Vollauf seyn.

Wann es am Hochzeit-Tage regnet, halten sie dafür, die Braut werde viel Unglücks auszustehen, und daher häufig zu weinen bekommen.

Der Bräutigams-Knecht schneidet von einem gantzen Brodte oben ein gar klein Stücklein ab, thut Butter darauf und steckts der Braut in den Mund, daher sollen die Kinder die sie gebähren wird, einen kleinen und glatten Mund bekommen.

Von Schwängern- und andern Weibern.

Wann ihre Weiber nicht so bald entbunden werden können, lassen sie den Mann übers Weib hinsteigen, und dann sollen sie ihrer Meinung nach so fort entbunden werden.

Kui nad raskejalgsed on, siis hoiavad nad, et nad veepangi või toobri peale ei istu, muidu pidavat ainult tüttred sündima, ehk laps võiks vee läbi kahju saada.

Kui raskejalgsed uut leiba alustavad, siis lõikavad nad esiti ülevalt õige väikese palakese ära ja arvavad, et siis nende lapsed väikese kena suu saavad.

Kui nad puid ahju ajavad, hoiavad nad selle eest, et nad puid mitte vastu oksa ahju ei ajaks, sest nad kardavad, et muidu lastel sündides jalad ja mitte pea ees ilmale ei tule. Seda panevad hoolega tähele ka meheleminemise eas olevad tüdrukud ja pruudid, oma rumaluses arvates, et siis sünnitamine seda õnnelikum on.

Kui kaks raskejalgist naist ühe korraga aevastavad, siis usuvad nad, et neil mõlematel tüttred sünnivad, kui aga kaks meest, kelle naised raskejalgsed on, ühe korraga aevastavad, siis pidavat see poegi tähendama.

Raskejalgsed naised peavad sellest viisist kinni, et nad igal nädalal kingasid vahetavad, ja kui nad sünnitamise arvavad ligi olevat, viskavad nad kolm korda soola enese selja taha, siis pidada sünnitamine kerge olema.

Nad arvavad, et kui raskejalgne kogemata takku mära juures näeb, siis ei võivat ta enne sünnitada, kui ta ühe takule oma põllest süüa ei ole annud.

Sie hüten sich, wann sie schwanger seyn, dasz sie sich nicht etwa auf einen Wasser-Eymer oder Zuber setzen, weil sie sich befürchten, da dieses geschehe, würden sie nothwendig Töchter zur Welt bringen, oder auch, das Kind würde im Wasser zu schaden kommen.

Wenn ihre Schwangern ein Brodt anschneiden, so schneiden sie erst oben ein gar klein Stücklein ab, und halten dafür ihre Kinder werden alsdann einen zierlichen und kleinen Mund bekommen.

Wann sie Holtz in den Ofen werffen geben sie wol acht, dasz sie solches nicht gegen oder wider den Ast einschmeissen, denn sie befürchten sich, es würden sonst die Kinder mit den Füßen zuerst, und nicht mit dem Kopffe voran zur Welt kommen. Dis beobachten auch mit Fleisz die Mannbare Dirnen und Bräute, damit sie, ihrer albern Meinung nach, hernechst eine so viel glücklichere Gebuhrt haben mögen.

Wann zwey schwangere Weiber zugleich niesen, so bilden sie sich ein, dasz sie beyde Töchter bekommen werden, niesen aber zweene Männer, derer Weiber schwanger seynd, zugleich, so solls Söhne bedeuten.

Ihre schwangere Weiber halten die Weise, dasz sie alle Woche die Schue einmahl umwechseln, und wann sie sich nun der Gebuhrt nahe zu seyn vermeinen, werffen sie dreymahl, Saltz- und sprützen zugleich dreymahl hinter sich, und dann halten sie dafür, dasz ihnen die Geburt leicht abgehen werde.

Sie vermeinen, wann ein schwanger Weib ohngefehr einen Hengst bei einer Stute erblicket, könne sie eher nicht entbunden werden, sie habe dann zuvor einen Hengst aus ihrer Schürtzen oder Vortuch fressen lassen.

Nad hoiavad hoolega, et keegi üle nende jala ei astuks, sest nad kardavad, et laps siis kõverad jalad saab.

Nad arvavad, et kui naistel ainult poisslapsed, iseäranis kaksikud, sünnivad, siis pidavat sõda tulema, kui aga ainult tütarlapsi sünnib, siis tähendavat see rahu.

Nad hoiavad selle eest, et nad kuupuhastamise ajal naisesse ei puutu, sest nad kardavad, et kui naine siis raskejalgseks jääb, lapsel punased silmad saavad.

Lastest.

Nii pea kui laps ilmale on tulnud, peab ämmanaine temaga laua ülemise otsa istuma, siis pidada lapsest, nagu nad rumalal kombel arvavad, edasipidi rohkem lugu peetama kui teistest ja teda auustatama.

Enne kui nad sündinud lapse ema kätte annavad, panevad nad tema ema jalutsisse, ja ema peab oma pahema jalaga lapsele suu peale vajutama, siis pidavat laps heatahtliseks ja sõnakuulelikuks kasvama.

Nad arvavad, et lapsed, kes reedel ehk laupäeval sünnivad, hilja abielusse astuvad, ehk sugugi ei astu.

Nad panevad hoolega tähele, kes esimene pärast lapse sündimist majasse tuleb; on see meesterahvas, siis

Sie hüten sich mit fleisz, dasz niemand über ihre Füße trete, weil sie in beysorge stehen, das Kind werde alsdann krumme Beine bekommen.

Sie halten dafür, wenn die Weiber lauter Knäblein, imgleichen Zwillinge, so da Knäblein seyn, solls Krieg, und dahingegen, wenn sie eitel Mägdlein zur Welt gebähren, Friede bedeuten.

Sie enthalten sich sorgfältig der Weiber bey ihrer Monats-Zeit, dann sie befürchten sich, da das Weib alsdann empfangen sollte, würde das Kind rohte Augen bekommen.

Von Kindern.

So bald ihre Kinder zur Welt gebohren sind, musz die Hebamme sich mit selbigem zu oberst an den Tisch setzen, und sollen sie, wie sie nährischer Weise dafür halten, hernach mehr als andere geachtet und geehret werden.

Ehe sie ein neugebohrnes Kindlein der Mutter in die Hand geben, legen sie es zuvor der Mutter zum Füßen, und musz selbige mit ihrem lincken Fusz auf des Kindes Mund drucken, und dann sind sie der Meinung, das Kind werde ihnen allezeit willig und gehorsam seyn.

Sie glauben, die Kinder, welche am Freytag oder Sonnabend gebohren werden, sollen spät oder gar nicht verheuratet werden.

Sie beobachten fleiszig wer zum ersten, nachdem das Kind gebohren ist, in das Hausz komt; ists eine Manns-Person, so soll das

on järgmine laps poisslaps, on see aga naisterahvas, siis tütarlaps.

Kui nad oma tütreid esimest korda pesevad, siis ei täida nad katelt või veenõuu mitte hoopis ääre tasa veega; sellega tahavad nad ära hoida, et neid edespidi kuupuhas-tamine seda vähem ja harvemalt vaevaks.

Vett, millega last pestud on, ei vala nad ial niisugu- sse kohta, kus palju inimesi käib, sest et nad arvavad, et muidu laps pärast igauhe põlata ja jalgade tõugata on.

Kui nad lapsi pesevad, siis võtavad nad neil jalust kinni ja raputavad neid kaua ja laialt, siis pidavat nende rumala arvamise järele kõik tarkus alt üles pähä tulema ja sinna koguma.

Nad vaatavad ette, et midagi üle laste pea ei ulatata, muidu ei võivat laps kasvada. Sünnib aga seda koge- mata, siis tõmbavad nad lapsel juuksed kesk pead üles, nii ei sündivat kahju.

Nad vaatavad hoolega, et lapsed võtmeid kätte ei saaks ja suhu ei pistaks, muidu tulevat lastel pikalised ja rän- gad hambavalud.

Nad ei anna lastele mitte heameelega pudeli kaelast õlut ega viina juua, muidu pidavat lapsed väga unustajad saama ja meespidamise puuduse all kannatama.

nachfolgende Kind ein Knäblein- da aber eine Weibs-Person, so solls ein Mädlein werden.

Wann sie ihre Töchterlein zum ersten mahl baden, füllen sie den Kessel oder das Gefäß nicht gantz voll mit Wasser, und wollen dadurch verhüten, dasz sie hernächst üm so viel weniger von ihrem Fluxu menstruo sollen beschweret und überhäuffet werden.

Das Wasser, womit das Kind gewaschen ist, werffen sie nimmer an einen solchen Ort, da viel Leute gehen, weil sie der Meinung sind, ein solches würde hernach von jedermann verachtet seyn, und allen Leuten unter Füßen liegen müssen.

Wann sie ihre junge Kinder baden, fassen sie selbige bey den Füßen und schütteln sie lang und breit, dann soll, nach ihrer thörichten Einbildung, aller Verstand von unten auf in den Kopff fallen und sich versamlen.

Sie sehen sich wol für, dasz nichts über des Kindes Kopff hinge- reicht werde, weil sie meinen, das Kind werde alsdann nicht wachsen können. Da aber solches ja unversehens geschieht, ziehen sie die Haare mitten auf dem Kopffe ihnen in die Höhe, so soll es dann nicht schaden.

Sie verwahren mit Fleisz mit ihre Schlüssel, dasz die Kinder selbige nicht bekommen und in den Mund stecken mögen, sagen, sie sollen davon mit viel und grossen Zahnwehetage geqvälét werden.

Sie lassen die Kinder nimmer gerne Bier oder Brandtwein aus der Schrauben einer Flaschen zu trincken geben, weil sie dafür halten, sie würden dann sehr vergessen werden und an ihrem Gedächtnisz Mangel bekommen.

Nad arvavad, et mis laps kõige esiti kätte võtab, selleks olevat temal lusti, sellega olevat tal õnne ja edu; ise panevad nad aga niisugusid asju laste ette, millega need peavad ära harjuma, nagu kirve, võrgu jne.

Reedel ei otsi nad lapsel kunagi pead, kartes, et lapsed siis veel rohkem täisid saavad ja pea kärna läheb.

Kui lastel koeratõbi on (mis nende arvates sellest tulevat, et ema enne sünnitamist koera on jalaga löönud, ehk et koer emal jalgade vahelt on läbi jooksnud), lasevad nad lapsi kolm nädalat igal neljapäeval kaaluda ja arvavad, et siis tõbi kaob. Ka pakuvad nad koerale kolm korda tükikese leiba, võtavad aga siis selle leiva ja annavad lapsele süüa, siis pidavat lapsel jälle isu tulema ja laps terveks saama.

Kui nad last esimest korda hälli panevad, siis panevad nad ühtlasi sinna noa, ristiga võtme ja natuke punast lõnga ühes, siis olevat laps iga nõidumise eest kaitstud.

Püha õhtusööma tarvitamisest.

Mõned, kes õnnistatud viina saanud, teevad, nagu pühiksivad nad suud ja lasevad siis mõned tilgakesed

Sie stehen in den Gedancken, was das Kind am ersten angreiff, dazu soll es Lust, auch dabey Glück und Fortgang haben. Sie aber selbst legen den Kindern vor, oder geben ihnen dann, wozu sie dieselbe gewehnet haben wollen, in die Hand, als ein Beil, ein Netz und dergleichen.

Am Freitage lausen sie ihre Kinder nimmer, dann sie befürchten, sie würden alsdann noch mehr Läuse und einen schöfflichten Kopff bekommen.

Wann ihre Kinder die Hunde-Seuche haben (welche sie ihrer Meinung daher bekommen sollen, wann die Mütter vor der Entbindung die Hunde mit den Füßen stossen, oder auch wann die Hunde den Müttern zwischen den Beinen durchlauffen) lassen sie dieselbige drey Wochen nach einander allemal am Donnerstage wägen, und bilden ihnen ein, es soll alsdann vergehen. Auch bieten sie einem Hunde einen Bissen Brodts dreymal, dann nehmen sie das Brodt und geben es dem Kinde zu essen, so soll es wieder appetit bekommen, wol zu nehmen und gesund werden.

Wenn sie das Kind zum ersten mahl in die Wiege legen, so legen sie bey selbiges mit ein, ein Messer, ein X Schlüssel und etwas roht Garn, und dann solls von aller Bezauberung befreyet seyn.

Beym Gebrauch des H. Abendmahls.

Einige wann sie den gesegneten Wein empfangen haben, stellen sich als wolten sie den Mund wischen, und lassen dann etliche Tropffen

viina rätikusse, mida nad harilikult alati käes hoiavad, ja tarvitavad seda pärast haigete silmade, kõrvade ja muude juhtumiste puhul arstimiseks.

Ka peavad õpetajad vaatama, et laualkäijad, nagu nad tihti teevad, õnnistatud leiba suust välja ei võtaks ja seda pärast nõidumise jaoks ei tarvitaks.

Niisama peab ka tähele panema, et nad õnnistatud viina tihti haigete kõrvade ja silmade arstimiseks soovivad, seda aga hiljem nõiduse jaoks tarvitavad, siis ei pea neile seda mitte andma.

Kui nad püha õhtusöömaajal käinud, ei lähe nad pärast seda kolmel päeval mitte sauna.

Ka ei võta nad järgmisel öösel riideid seljast ära, jätavad vähemalt sukad jalga.

Sellel päeval, mil nad laual käinud, joovad nad endid purju ja tihti nii hulluste, et nad midagi ei tea; [niisugust jumalakartmata ja kuradilist kombet peaks täie tõsidusega püüdma valjude ja eeskujuliste karistuste läbi ära hävitada.]

Tubaka suitsetamist ehk ninasse nuuskamist sellel päeval peavad nad aga patuks.

Riided, milles nad laual käinud, peavad nad terve päeva seljas, ka ei maga nad sellel päeval.

in das Tüchlein, welches sie allezeit in den Händen zu halten pflegen, fallen, und brauchens hernach für krancke Augen, Ohren und andere Zufälle.

Auch haben Prediger wohl acht zu geben, dasz sie nicht, welches sie mehrmahlen zu thun pflegen, das gesegnete Brodt wieder aus dem Munde nehmen, und solches hernach zu ihren Zaubershändeln miszbrauchen.

Wie nicht weniger sich fürzusehen, weil sie zum öfftern den gesegneten Wein für krancke Ohren und Augen zu gebrauchen begehren, womit sie aber hernach ihre Zauberey treiben, dasz ihm solcher nicht gereicht werde.

Wann sie zum H. Abendmahl gewesen, gehen sie eher nicht als erst 3. Tage darnach in die Badstube.

Auch ziehen sie sich die folgende Nacht nicht aus, oder behalten ~~zum~~ wenigsten ihre Strümpffe an.

An dem Tage, an welchem sie zum heiligen Abendmahl gewesen, trincken sie sich gemeinlich einen Rausch, und theils so toll und voll, dasz sie von ihren Sinnen nicht wissen; [welche gottlose Weise und teuffelische Gewonheit sonderlich vermittelt eyferiger und exemplarischer Bestrafung abzuschaffen man wol mit allem Ernst daran seyn möchte.]

Unterdessen halten sie es für Sünde an selbigem Tage Toback rauchen oder in die Nase nehmen.

Ihren Habit und Rüstung damit sie in der Kirchen gewesen behalten sie selbigen gantzen Tag steiff an, auch schlaffen sie an solchem Tage nicht.

Ka panevad nad tähele, et nad sellel päeval igatahes võidleiba peavad sööma.

Matuste puhul.

Välja visatud ja ärapõletatud õlgede juures, mille peal haige on hinge heitnud, panevad nad hoolega tähele, mis jala jäljed tuha sees näha on; on need inimese omad, siis peab üks inimene seitsmest perest, on nad elaja omad, siis peab üks elajas surnule järele minema ja surema.

Kui õpetaja haige juure tuleb, siis panevad nad hoolega tähele, kas tema hobune õue sisse sõites pead langeda laseb, või mitte; kui langeda laseb, siis arvavad nad, et haige sureb; kui mitte, siis saab haige terveks.

Nad jätavad vankri või saani, millel surnukeha kirikusse viidi, mõneks päevaks värava taha seisma, muidu on karta, et kui see kohe õue tuuakse, teisi varsti tema peal ära tuleb viia.

Surnutega ühes panevad nad kotinõela, niiti, harja, raha ja sellesarnast, arvates, et neid asju tee peal teise ilma tarvis on.

Nii mitu inimest, kui perest on surnud, nii mitu naela löövad nad ukse läve sisse.

Auch beobachten sie das, dasz sie für allen Dingen an dem Tage Butter mit Brodt essen müssen.

Bey Begräbnissen.

Auf das ausgeworfene und verbrandte Stroh, worauf der Krancke verschieden, geben sie genau achtung, für wasserley Fuszstapffen sich auf der Asche befinden, sinds eines Menschen, so soll ein Mensch aus selbigem Hausgesinde: sinds eines Viehes, so soll ein stück Viehes folgen und sterben.

Wann der Prediger komt den Krancken zu besuchen, beobachten sie fleiszig ob dessen Pferd den Kopff, bey seinem Einreiten oder Fahren sincken lasse oder nicht: da jenes, halten sie dafür, der Krancke werde sterben; da aber dieses, so werde er wieder genesen.

Sie lassen den Wagen oder Schlitten, worauf der Todte zur Kirchen gebracht worden, etliche Tage ausserhalb ihrer Pforten bestehen bleiben, fürchten sich sonst, dasz so fort andere mehr, dafern sie solchen alsbald einbringen solten, drauf fortgeführt werden dörrften.

Bey ihre Todten legen sie insgemein eine Sacknadel, Zwirn, Bürste, Geld und dergleichen. Weil sie meinen, sie solches nöhtig haben möchten auf der Reise nach der andern Welt.

So mancher Mensch aus dem Gesinde gestorben, so manchen Nagel schlagen sie in die Thürschwelle.

Nad ei luba mitte surnukeha üle oma põllu viia.

Mitmetel nendest on õige imelikud arvamisid surnute ülestõusmise kohta; on ka neid, kes seda ülepea ei usu; seal peavad siis õpetajad seda usutükki neile iseäranis selgeks tegema ja südame peale panema.

Ajast ja päevadest.

Kui nad hommiku vara majast välja lähevad, panevad nad tähele, missugune loom või loojus neile vastu tuleb, ja selle järele otsustavad nad, mis neile päeva jooksul ette tuleb ja juhtub.

Nad ei näe heameelega, kui nende haiged noored kuul surevad, arvavad, et need siis kõik õnne ühes võtavad; need aga, kes vanal kuul surevad, jätavad õnne koju.

Pööripäeval ei pese nad iial oma linaseid riideid, arvates, et nad neid siis pea luku taha peavad panema. Sel samal põhjusel ei pea nad ka sellel päeval linast kangast pleekimas, vaid toovad sisse ja hoiavad järgmise päevani toas.

Sügisel ajavad nad oma lambad rukki orasele ja panevad seal juures tähele, kes püsti ja kes põlvili söövad; kes püsti söövad, olevat terved ja elavat talve üle; need

Sie gestatten nicht dasz eine Leiche über ihren Acker geführt werde.

Es haben viel unter ihnen gar seltsame Gedancken von der Aufferstehung der Todten, werden auch gefunden die solche gar nicht glauben, dann müssen Prediger insonderheit ihnen diesen Artickul wohl einbilden und ins Hertz Predigen.

Von Zeit und Tagen.

Sie beobachten, wann sie des Morgens frühe aus dem Hause gehen, was für ein Thier oder Vieh ihnen entgegen komt, und daraus urtheilen sie was ihnen des Tages über begegnen und zustossen werde.

Sie sehen nicht gerne dasz ihre Krancken im neuen Mond sterben, weil sie dafür halten, sie nehmen alsdenn alles Glück mit sich hinweg; dahingegen die, welche im alten Mond sterben ihnen solches zurück lassen sollen.

Am Qvatember waschen sie nimmer ihre linnen Kleider, meinen, es sollen solche alszdann bald verschliessen. Sie halten auch an dem Tage aus eben der Ursache kein Leinwad auf der Bleiche, tragen es allemal ein, und haltens in der Stube bisz folgenden Tag.

Im Herbst jagen sie ihre Schafe aufs Roggen Grasz, und geben dabey achtung welche stehend und welche kniend fressen, die stehend fressen sollen gesund seyn und den Winter überleben; die aber, so

aga, kes orasele tulles endid kohe põlvili lasevad, olevat haiged ja ei elavat teist suve üle, mis pärast nad neid kõiki kas ära tapavad ehk ära müüvad. Nad arvavad ka, et kui lambad sügisel rukki orast söövad, siis rukis seda paremini kasvab ja suure teraga on.

Uue aasta päeval katavad nad tule hoolega kinni, teevad tuha pealt täitsa tasaseks ja panevad siis tähele, mis jalajälgi hommiku tuha peal näha on, mõõdavad need ära ja arvavad, et see, kelle jäljed need olevat, sellel aastal vististe sureb.

Madise päeval (24. veebruaril) ei jäta nad vokki majas nähtavale kohale, vaid peidavad selle hoolega ära; selle läbi tahavad nad ära hoida, et maod mingit viga ei teeks.

Nad ei lase sellel päeval midagi sõeluda, ega sõela nähtavasse kohta jätta, selle läbi loodavad nad ära hoida, et sellel aastal mitte liig palju kärblasi ja putukaid ei tekiks.

Tuhkapäeval, mida nad hoolega peavad, ei nõelu ega sõlmi nad midagi; arvavad, et veised muidu lonkama hakkavad ja haigeks jäävad.

Ka ei pane nad sellel päeval ühtki härga esimest korda rakkesse, kartes, et sarved nii muredad saavad kui tuhk ja seda härga kaua tarvitada ei saa.

bald sie aufs Roggen Grasz kommen, sich auf die Knie legen, sollen kranck seyn und den folgenden Sommer nicht erleben, wezwegen sie dann solche insgemein entweder selbst schlachten oder verkauffen. Sie halten auch dafür, dasz wann das Roggen Grasz im Herbst von den Schafen gefressen wird, dasz alszdenn der Roggen desto besser wachsen und grob-körnig werden solle.

Am Neuen Jahrs Tage decken sie das Feuer mit Fleisz zu und machen die Asche oben gantz eben, geben dann acht was für Fuszstapfen sie des Morgens darauf finden, messen solche ab, und meinen dann, dessen sie seynd, der werde das Jahr gewisz sterben.

Am Matthias Tage lassen sie keine Spindel in ihrem Hause sehen, sondern verstecken solche mit Fleisz, und wollen dadurch verhüten dasz ihnen die Schlangen keinen Schaden zufügen sollen.

Sie lassen auch an eben diesem Tage nichts sichten, noch einigen Sieb sehen, und meinen damit abzuwenden, dasz dasselbe Jahr nicht viel Fliegen und Ungeziefer werden solle.

Am Aschermittwoch, welchen sie genau beobachten, nehen und knütten sie nimmer, meinen, ihr Vieh werde sonst hinckend werden, oder das ümlaufen bekommen.

An eben diesem Tage spannen sie keinen Ochsen zum ersten mahl an, befürchten sich, die Hörner möchten so mürbe werden als Asche, und derselbe Ochse nicht lang brauchbar bleiben.

Ka Lukase päeval (18. oktoobril) ei tee nad seda arvates, et sarved siis varsti umbseks ja nagu liiv pudedaks saavad.

Lauritsa päeval (10. augustil) ei võta nad tuld üles, siis ei pidavat tervel aastal tulekahju tulema.

Hingede päeval (2. novembril) peavad nad iga aasta lahkunud hingedele söömaaega, kus nad siis igasugu söökisid valmistavad ja need söögid selleks sissesetatud ja köetud sauna või mujale tuppa põrandale panevad; selle peale läheb peremees ise hilja õhtul sinna, hoiab tuld käes ja kutsub nime pidi surnute hinged, nimelt oma vanemad, sugulased, lapsed ja omased sinna ja palub, et nad tuleksid ja sööksid; kui ta arvab, et nad küllalt on söönud, raiub ta piiru, millega ta tuld näidanud, ukse lävel pooleks ja annab hingedele käsku, et nad oma teed läheksid, nad olevat küllalt söönud ja joonud ja pidavat nüüd jälle oma kohta minema, kuid selle eest hoidma, et nad rukki orase peale ei astuks, juuri ei vigastaks ja selle läbi tuleval aastal vilja ikaldust ei sünnitaks. Kui siis tõeste vili ikaldab, siis ajavad nad seda hingede süüks ja ütlevad, need olevat selle üle vihastanud, et neile kas mitte sugugi, ehk mitte küllalt süüa ei ole antud, ja olevat rukki orase ära tallanud, et ta mitte ei kasvaks.

Ka paneb see, kes sarnaselt hingesid söödab, hoollega tähele, kas ta midagi näeb, ja kui ta näeb, siis arvab.

Das thun sie auch nimmer am Tage Luciae, sagen die Hörner sollen dann bald verschliessen und wie Sand werden.

Am Tage Laurentii machen sie kein Feuer auf, daher sollen sie des Jahrs über frey seyn vom Feuerschaden,

Derer Verstorbenen Seelen halten sie jährlich am Tage aller Seelen ein Gastmahl, da sie dann allerley Speisen zurichten, dieselben in einer dazu bereiteten und angeheizten Badt- oder andern Stuben auf die Diehle niedersetzen, worauf denn der Hauswirth selbst auf den spätem Abend hineingehet, das Feuer hält, und die Verstorbenen, als nemlich seine Eltern, Verwandten, Kinder und Angehörigen mit Nahmen ruffet und bittet, dasz sie kommen und essen möchten, wann er nun meint das sie wohl gegessen, hauet er den Pergel, damit er das Feuer gewiesen, auf der Türschwelle entzwey, und gebeut den Seelen dasz sie wieder ihres Weges gehen sollen, sie hätten nun gnug gegessen und getruncken, solten derowegen wieder an ihren Ohrt hinwandern, sich aber hüten, dasz sie nicht aufs Roggengrasz treten, die Wurtzel verletzten, und also im künftigen Jahr etwa einen Miszwachs verursachen möchten. Wie sie es dann unter sich, wann ein Miszwachs einfällt, ins gemein denen Seelen beymessen, und sagen, weilen selbige entweder gar nicht oder doch nicht wol gespeiset weren, hätten sie sich darüber erzürnet, und das Roggengrasz zutreten, dasz es nicht wachsen können.

Es giebt auch der, welcher solcher gestalt die Seelen tractiret, genau achtung, ob er etwas zu sehen bekommt, da dis, hält er dafür es.

ta, et kas tema ise ehk keegi teine tema perest sellel aastal sureb; kui ta aga midagi ei näe, siis elavad nad kõik selle aasta üle.

Hingede ja Märdi päeva vahel ei kraasi nad villu, arvates, et lambad seda villakamaks lähevad.

Ranna rahvas ei sõlmi ega paika sellel ajal õhtuti ka võrkusid, arvates, et nad siis nendega midagi ei püüa ja et sellel ajal parandatud võrkudega ka muidu kalapüügil õnnetust juhtub.

Blasiuse päeval ei püüa rannarahvas ülepea merel kalu, kuna nad seda päeva iseäranis õnnetumaks kalapüügile ja meresõidule arvavad.

Kadri ja Markuse päeval (25. aprillil) ei lase keegi kütt metslindusid, muidu ei olevat tervel aastal laskmises õnne ja püssiraud minevat rikki.

Kui nad jõulupühal aevastavad, siis peavad nad seda õnneks; et seda aga korda saata, võtavad nad ise ja annavad tervele oma perele ninatubakat. Kui nad aga sellel päeval ei aevasta, siis arvavad nad, et neil tervel aastal õnne ei ole ja et ka loomad ei kosu. Nii sama peavad nad suureks õnnetuse täheks, kui keegi neid kogemata sellel päeval tõukab, ehk neile jala peale astub.

werde er, oder sonst jemand in denselben Hausz-Gesinde das Jahr sterben; wo er aber nichts siehet, sollen sie allerseits dasselbe Jahr überleben.

Zwischen Allerheiligen und Martini kämmen sie keine Wolle, sagen, dasz dann die Schafe desto wollreicher werden sollen.

Die Strandt-Leute knüthen und flicken dann auch des Abends zwischen solcher Zeit keine Netze, halten dafür, sie sonst mit selbigen nichts fangen und unglücklich in der Fischerey mit der gleichen zu der Zeit gebesserten Netzen seyn würden.

Am Blasii Tage enthalten sich insgemein die Strandtleute des Fischens auf der See, weil sie diesen Tag für andern gar unglücklich zu fischen und auf der See zu fahren achten.

Am St. Catharinen, auch Marci Tage schiest unter ihnen kein Schütze einigerley Wildt, sagen, dasz sie dann das gantze Jahr über im Schiesen kein Glück haben, und ihre Röhre verderben würden.

Sie haltens vor glücklich, wann sie am heiligen Christ-Tage niesen, und damit sie solches zu wege bringen mögen, nehmen sie selbst, und geben ihrem gantzen Hauszgesinde Niese-Toback. Niesen sie aber den Tag nicht, so halten sie dafür, dasz sie dasselbe Jahr über weder Stern noch Glück, viel weniger Gedeyen an ihrem Viehe haben werden. Wie sie es dann auch für gar unglücklich halten wann sie diesen Tag ohngefähr von jemand gestossen oder auf den Fusz getreten werden.

Tehvanuse päeval ratsutavad nad harilikult oma hobuseid ja lasevad neile aadrit; siis olevat need väledad jooksmata ja kosuvat hästi.

Tapu juured istutavad nad harilikult esimestel nädala päevadel ja arvavad, et need siis kohe juba esimesel, teisel ja kolmandal aastal kannavad.

Pühapäeval kohitsevad nad harilikult oma hobuseid, härgasid ja põrsaid, sest nad arvavad pahaks niisugusel päeval kohitseda, kui nuga tehtud on; et nad säärase päeva peale ei juhtuks, tarvitavad nad selleks pühapäeva, kuna nad kindlad on, et sellel päeval nuga tehtud ei ole.

Nad ei näe heameelega, kui neile esmaspäeval külaliseks tullakse, kuna nad arvavad, et neil siis terve nädal külalisi kaelas on.

Neljapäeva peavad nad iseäranis kõrgeks ja pühaks, toimetavad sellel päeval harilikult oma nõidumisi, hoiavad endid mitme töö eest, ja neljapäev on neil palju suurema auu sees kui pühapäev. [See on veel pagana ajast pärit, kus nad seda päeva sel ajal kõigis põhjamaades kuulsa ja suuresti auustatud ebajumala Thori orjuseks ja auuks pühitsesivad.]

Selle päeva õhtul ei ketra nad iialgi, ütlevad, siis ei kosuvat loomad, ka tulla siis lammastel keerutus-tõbi.

Neljapäeva õhtul ei küta nad ka sauna.

Am St. Stephans-Tage reiten sie gemeiniglich ihre Pferde und lassen selbigen die Ader, weil solche alsdenn wohl gedeyen und hurtig werden sollen.

Ihre Hopffen-Wurtzeln versetzen sie ins gemein in den ersten Wochen-Tagen, und halten dafür, dasz solche alsdann alsofort in dem ersten, andern und dritten Jahre tragen sollen.

Ihre Pferde, Ochsen und Fercken schneiden sie gemeiniglich am Sontage, weil sie es für böse halten an dem Tag zuschneiden, an welchem das Messer gemacht ist; damit sie nun nicht eben einen solchen Tag treffen mögen, nehmen sie den Sontag dazu, da sie gewisz seyn, dasz am selbigen kein Messer geschmiedet worden.

Sie sehens nicht gerne, wann man ihnen am Montage zuspricht, weil sie meinen, sie werden alsdann die gantze Woche durch überlauff haben.

Den Donnerstag halten sie sonderlich hoch und heilig, brauchen ins gemein am selbigen ihre Zauberhändel, enthalten sich vielerley Arbeit, und ist derselbe bey ihnen in viel grössern Würden als der Sontag. Rühret noch, wie hierunter davon etwas breitere Meldung geschiehet, aus dem Heyden-thumb her, in welchem sie diesen Tag dem domahlen in allen Mitternächtigen Ländern beruffenem und groszgeachteten Abgott Thor zu Dienst und Ehren gefeyret haben.

Am Abend dieses Tages Spinnen sie nimmer, sagen, sonst könne das Viehe nicht gedeyen, auch verursache es denen Schafen das Umlauffen.

Auch hitzen sie keine Badstuben des Donnerstags Abends.

Oma lapsi viivad nad heameelega neljapäeval ristimisele ja on selles ebausud, et lapsed siis palju paremini kosuvad.

Reedel ei lõika nad kunagi oma kingi ega pastlaid.

Sellel päeval ei astu nad mitte heameelega abielusse, ei alusta ka midagi, millest nad õnne võiksid loota.

Laupäeval (mis neil saunapäev on) ei tee nad iialgi lehelist, millega nad endid pesevad, pärast lõunat, vaid teevad selle kas juba reedel enne seda, ehk laupäeval enne lõunat valmis. Nüüd on kord keegi muidu peenike ja auus mees nende seast jutustanud, et tema majas kord tüdruk kogemata laupäeval peale lõunat lehelise teinud, siis olevat see kohe kokku tõmmanud ja nagu tarretanud vereks saanud. [Järgneb Böcleri pikem lisa neljapäeva pühitsemisest Forseliuse töö vahel, mis siit välja on jäetud].

Tuulest, müristamisest ja vihmast.

Kui nad tuult saada tahavad, riputavad nad mao sinna poole, kust tuult soovivad. Ka löövad nad sinna poole kirvega ja vilistavad suuga, et tuult sinna meelitada.

Kui müristab, siis pistavad nad kaks nuga akna ette ja arvavad, et nad siis pikse löögi eest kaitstud on.

Ihre Kinder bringen sie gerne und gemeinlich am Donnerstage zur Tauffe, und haben dabey den Aberglauben es werden dieselbe umb so viel besser gedejen.

Ihre Schue oder Basteln schneiden sie nimmer am Freytag.

An diesem Tage lassen sie sich nicht gerne eheligen, fangen auch an selbigen nichts angelegenes, und worin sie Glück zu haben verhoffen, an.

Am Sonnabend (welches ihr Bade-Tag ist), machen sie niemals die Lauge, womit sie sich waschen wollen, des Nachmittags, sondern verfertigen selbige entweder des Freytags vorher, oder des Sonnabends Vormittag. Nun hat einmals ein sonst feiner und Ehrbarer Mann aus ihnen erzehlet, es sey einst in seinem Hause aus Unbedachtsamkeit der Magd des Sonnabends Nachmittag Lauge gemacht worden, da wäre dieselbe alsobald zusammen geloffen und als geronnenes Blut geworden.

Vom Wind, Donner und Regen.

Wann sie Wind haben wollen, hencken sie eine Schlange auf gegen den Ohrt, da sie ihn her begehren. Auch schlagen sie ein Beil ein gegen solchen Ohrt, und pfeiffen dann mit dem Munde dazu den Wind zulocken.

Wann es donnert, stecken sie 2. Messer für das Fenster, und meinen daz sie dann vorm Donnerschlag gesichert seyn.

Kui müristab, siis ütlevad nad, piksejumal ajavat kuratit taga ja kus ta tema kätte saab, seal löövat ta sisse ja kurati vastu maad. Sellepärast panevad nad müristamise algul ukсед ja aknad hoolega kinni, et kurat tупpa ei roomaks ja pikne sisse ei lööks. Üks usaldatav mees jutustas minule, keegi talumees olevat temale kindlasti tõendanud, et ta kord hirmsa kõuemüristamise ajal oma toa nurgas kuratit näinud; kui ta selle kaunis suure toobripuuga välja ajanud, olla pikne kohe ukse ees kurati maha löönud, ja tema olevat ühes mitme naabriga kuratit kolme inetuma peaga seal paigal surnud lamamas näinud.

Mõni kord leitakse, iseäranis mere rannal, suuri, kes-kelt lõhkiseid kiva; niisuguste alla, ütlevad nad, olevat kurat ennast ära peitnud, sellepärast olevat pikne need ki-vid lõhki ja kurati nende all surnuks löönud.

Sedasama jutustavad nad ka puudest, heinakuhjadest ja muist eluruumidest, kuhu pikne sisse löönud, et kurat nende taha ja nende sisse ennast peitnud ja seal siis pikne tema surnuks löönud.

Vikerkaart nimetavad nad pikse vikatiks ja ütlevad, et ta sellega kurje vaimusid, kes neile kahju tahavad teha, maha niidab.

Wann es donnert, sagen sie, der Donner-Gott jage dem Teuffel nach, und wo er denselben ereyle, da schlage er ein, und den Teuffel zu Boden. Daher machen sie bey entstehendem Donnerwetter ihre Thüren und Fenster mit Fleisz zu, damit nicht etwa der Teuffel in ihren Stuben sich verkriche, und das Wetter dahinein schlage. Wie mir dann von einem glaubwürdigen Manne erzehlet worden, es habe ihn einst ein Bauer mit grossen Betheurungen berichtet, wie er einsmahls bey entstan-denem grausamen Donnerwetter den Teuffel in einem Winckel seiner Stuben erblicket, und da er selbigen mit einem ziemblich grossem Zuberbaume ausgetrieben, habe der Donner denselbigen Teuffel alsobald auf der Höfft vor der Thür erschlagen, allermassen er nebst vielen andern seinen Nachbarn solchen mit 3. hezlichen Köpfen da auf der Stelle todtliegend gar eigentlich gesehen.

Es finden sich hin und wieder, sonderlich am Seestrande, grosse und mitten von einander gespaltene Steine, unter solchen, sagen sie, habe sich der Teuffel verborgen, darum habe der Donner dieselben zerpalten und den Teuffel darunter todt geschlagen. Desgleichen sagen sie auch von den Bäumen, Heuscheunen und andern Wohnungen, so von Donner getroffen worden, dasz sich der Teuffel hinter- und in solche verborgen und daselbst vom Donner erschlagen worden.

Sie nennen den Regenbogen des Donners Sense, und geben vor, damit haue er die bösen Geister, so ihnen Leid züfügen wollen, darnieder.

Kui nad esimest korda kõue müristamist kuulevad, võtavad nad kivi ja löövad sellega enesele kolm korda vastu pead, siis ei pidavat nad sel aastal peavalu saama.

Kui mai-kuus vihma sajab, siis lasevad nad oma lapsi palja peaga vihma käes nii kaua ümber tantsida, kui laste pead õige märjaks on saanud, siis pidavat lapsed hästi kasvama ja neil saavat ilusad pikad juuksed.

Veistest ja teistest neljajalgsetest elajatest.

Kui nad veiseid esimest korda välja ajada tahavad, kaevavad nad mune läve alla, millest veis üle peab minema, siis ei sündivat veistele kahju.

Ka panevad nad ühe muna lauda ukse ette ja vaatavad, missugune elajas selle peale astub, see ei elavat lähemat talve üle, ehk saavat viga.

Enne Jüripäeva ei riputa nad ühelegi veisele kella kaela, sest nad arvavad, et metsloomad siis seda veist väga taga ajavad.

Vasikate juures panevad nad tähele, kui need sündides pea kõrgesse üles tõstavad, siis pidavat nad kosuma ja elama; kui nad aga pea langeda lasevad, siis surevat nad ära.

Wann sie zum erstenmahl donnern hören, ergreifen sie einen Stein und schlagen sich damit dreymahl an den Kopf, dann sollen sie in selbigem Jahre von allen Hauptwehe befreyet seyn.

Wanns im May regnet, lassen sie ihre Kinder mit blossen Köpfen im Regen so lange herum tanzen, bisz sie wohl genetzt seyn, und dann meinen sie, werden sie wohl wachsen, auch schöne lange Haare bekommen.

Vom Viehe und andern vierfüszigen Thieren.

Wann sie das Viehe zum erstenmahl austreiben wollen, vergraben sie Eyer unter die Schwelle, darüber es gehen musz, dann sol es vor Schaden frey seyn.

Auch legen sie ein Ey vor die Stall-Thür und geben achtung, welches Viehe solches zutritt, dasselbe sol den nechsten Winter nicht erleben, oder doch zu Schaden kommen.

Vor St. Jürgenstag hencken sie keinem Viehe einige Klocke an den Hals, dann sie meinen, dasz die wilden Thiere sonst selbigen sehr nachstellen sollen.

Auf die Kälber geben sie acht, wann die gebohren werden, heben sie den Kopf in die Höhe, so sollen sie gedeyen und leben; da sie ihn aber sincken lassen, sterben.

Kui noored veised mitte kosuda ega rammusaks minna ei taha, siis viskavad nad surnud lambatallesid, kitsesid, põrsaid ja selle sarnast katusele, siis pidavat veised seda suuremaks ja kõrgemaks kasvama.

Kui veistel koju tulles rohtu suus on, siis pidavat kasin heina aasta saama.

Kui veised surema hakkavad, siis matavad nad ühe naha karvadega tükkis lauda värava alla, siis pidavat veiste suremine lõpma.

Kui perenaine oma ema esimene laps on, siis arvavad nad, et lehmade esimesed vasikad temal mitte ei kosu. selle pärast müüvad nad need enamiste ära.

Iket ei jäta nad iialgi maa peale, arvavad, et see muidu härjale haavu sünnitab.

Nad söövad Vastla päeval sea jalgu ja viivad kondid metsa, siis pidavat sead tervel suvel võsasse jääma ja seal hästi sööma.

Oma jalgu ei pese nad iial lehelisega, arvavad, et siis lambad ei kosu.

Nad ei nimeta metsloomi mitte heal meelel nende päris nimega, vaid nimetavad karu Layjalgk, hunti Hallkuhb ja arvavad, et need siis neile nii palju kahju ei tee, kui siis, kui neid nende õige nimega nimetatakse.

Wann das junge Viehe nicht gedeyen oder zunehmen wil, werffen sie todte Lämmer, Ziegen, Fercken und dergleichen auf die Tächer, so sollen die andern desto grösser und höher wachsen.

Wann das Viehe nach Hausze kompt und Grasz im Munde hat, sagen sie, sol ein knappes Heu-Jahr werden.

Wann das Viehe zu sterben beginnet, vergraben sie eins mit Haut und Haar unter die Viehestalls-Pforte, dann sol das Sterben aufhören.

Wann die Wirthin ihrer Mutter erstes Kind ist, halten sie dafür, sollen alle Kühe erste Kälber ihr nicht gedeyen, drum verkauffen sie auch selbige ins gemein.

Das Joch lassen sie nimmer auf der Erden liegen, geben vor, es sol solches sonst den Ochsen wund machen.

Sie essen auf Fastnacht Schweins-Füsse und tragen die Knochen in den Wald, dann sollen die Schweine den gantzen Sommer im Busche bleiben und sich nehren.

Ihre Füsse waschen sie nimmer mit Lauge, weiln sie meinen, es würden alsdann ihre Schafe nicht gedeyen.

Sie nennen ungerne die wilden Thiere mit dero eigentlichen Nahmen, sondern nennen den Bären Layjalgk, Breitfusz, den Wolff, Hallkuhb, grau Rock, und sind der Meinung, dasz solche ihnen dann nicht so viel Schaden zufügen würden, als wann sie sie bei ihren eigenen Nahmen nenneten.

Ka jänest ei nimeta nad nime pidi, arvates, et see muidu nende rukki orasele palju kahju teeb.

Söögi ajal ei nimeta nad neid sugugi, kardavad, et need veel ahnemaks ja aplamaks lähevad.

Kus nad hundi jälgi leiavad, riputavad nad soola sinna sisse, siis ei tulevat hunt enam neid jälgi mööda tagasi.

Kui hunt neil lamba, sea või muud sarnast ära on viinud ja nad seda kohe märkavad, siis lasevad nad mütsi, kindad ehk mis neil muidu käes juhtub olema, maha kukkuda ja arvavad, et siis lammas, siga jne. hundile nii rängaks lähevad, et ta neid ära viia ei suuda, vaid maha jätab.

Kui hundid sagedasti uluvad, siis ütlevad nad, et hundid Jumalalt toitu paluvad; siis visatavat neile paksud pilvetükid maha, mida nad toiduks tarvitavat ja nõnda ennast ära elatavat.

Ka peavad nad sarnast ulumist, kui see suur ja ise-äraline on, eeloleva katku ja suure näljahäda kindlaks märgiks; seda ütlevad nad ise oma äranägemise järele teadvat.

Sulglomadest.

Kui nende kanad munedat ei taha, siis löövad nad neid vana luuga; selle peale pidavat nad kohe munema hakkama.

Auch den Hasen nennen sie nicht, halten dafür, selbiger sonst ihnen auf ihrem Rocken-Grasze viel Schaden thun werde.

Über Mahlzeit gedencken sie solcher gar nicht, fürchten sich, sie möchten noch viel fresziger und gieriger werden.

Wo sie eine Wolffsspur antreffen, streuen sie Saltz in selbige, so sol dann der Wolff auf selbiger nicht wieder zurück kommen.

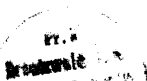
Wann ihnen der Wolff ein Schaf, Schwein oder sonst dergleichen entführet, und sie es so bald inne werden, lassen sie eine Mütze, Handschue oder was sie bey der Hand haben, fallen, und meinen, dann solle das Schaf, Schwein, etc. dem Wolffe so schwer werden dasz ers weiter nicht fortbringen könne, sondern liegen lassen müsse.

Wann die Wölffe sehr und offit heulen, sagen sie, dasz sie dann zu Gott ümb Nahrung ruffen, alsdann würden ihnen dicke Stücker Wolcken herunter geworffen, die sie an statt Speise gebrauchten und sich davon erhielten.

Auch halten sie solch Heulen, wann selbiges grosz und ungewöhnlich, für ein gewisses Zeichen bevorstehender Pest und grossen Hungers Noht; welches sie aus der Erfahrung beobachtet zu haben fürgeben.

Von Feder-Fasel.

Wann ihre Hiltner nicht legen wollen, schlagen sie selbige mit einem alten Besem, dann sollen sie alsofort anfangen zu legen.

Ka on nad õppinud, kui kukke ei ole, kanu sõrmega pigistama, et nad muneksivad.

Nad arvavad, et kes kana tiivaotsa enese juures kannab, see võivat vara üles tõusta.

Kui neil tulekahju juhtub, siis viskavad nad elava musta kana tulesse; siis ei minevat tuli laiale.

Kui kukk ehk kana enese järele õlgi veab, siis tähendavat kukk, et keegi meesterahvas, kana aga, et naisterahvas sureb.

Teistest asjadest.

Nad hoiavad hoolega oma pesupuid, et neid ei varastataks, muidu ei saavat tuhka.

Oma põllult ei anna nad mulda ära, arvavad, et sellega õnnistus ära läheks.

Oma jahu- ja terasalvesid ei pühi nad iial täiesti puhtaks, vaid jätavad igakord natuke sisse, muidu võivat õnnistuse välja pühkida.

Selle sama põhjuse pärast ei anna nad ka viimast raha pungast ära, sülitavad vähemalt sisse.

Kui karjased loomadega esimest korda karjamaal on olnud ja koju tulevad, valatakse neid veega, siis pidavat kari suvel seda paremine kosuma.

Sie sind auch abgericht, da sie keinen Hahn haben, die Hühner mit den Fingern zu drücken, dasz sie legen.

Sie halten dafür, wer das Ende von einer Hühner Flucht bey sich trage, der solle frühe wach werden können.

Wann eine Feuers-Brunst hei ihnen entstehet, werffen sie ein lebendiges schwarzes Huhn ins Feuer, dann sols nicht weiter um sich greiffen.

Wann ein Hahn oder Huhn gehet und Stroh nach sich schleppen hat, soll ihrer Meinung nach, Todten bedeuten, jener Manns-Persohnen, diese Weibs-Persohnen.

Von andern Dingen.

Sie hüten ihre Wasch Höltzer mit Fleisz, dasz sie ihnen nicht gestohlen werden, halten dafür, sie werden dan keine Asche bekommen.

Von ihrem Acker geben sie keine Erde weg, meinen, der Seegen gehe zugleich mit weg.

Ihre Mehl- und Korn-Kasten fegen sie nimmer gantz rein aus, sondern lassen allemal etwas drinnen, sonst soll der Segen mit ausgefegert werden.

So geben sie auch um eben der Ursach willen das Geld aus. ihren Beuteln nicht alles hinweg, oder speyen doch zum wenigsten darein.

Wann die Hirten zum ersten mahl mit dem Viehe in der Weide gewesen, und nach Hausz kommen, werden sie mit Wasser begossen, und dann soll das Vieh den Sommer über desto besser gedejen.

Rukkist ja odrast ei lase nad, niikaua kui need veel küpsed ei ole, rohtu kitkuda, muidu minevat vili ühes hukka.

Oma kaevude sügavust ei lase nad mõõta, kardavad, et seal siis vesi ära kuivab.

Kui kuskil tulekahju näha on, siis valavad nad kärmesti natuke vett oma tule peale ja arvavad, et neil siis mingit hädaohtu karta ei ole.

Nad hoiavad oma kirveid, et mõni naine või tüdruk neist üle ei astuks, muidu pidavat kirvetarvitajate käed lõhkema.

Niisama ei lase nad kedagi üle oma vöö astuda, muidu kardavad kärni ja paiseid saada.

Nad lasevad endid armsamine halja kui kuiva puuga lüüa, sest nad on arvamisest, et nad niisama kõhnaks ja kuivaks saavad, kui see puu, millega neid löödi.

Nad hoiavad nii palju kui iial saavad, et neid keder-varrega ei puudutataks ega löödaks, kuna nad seda suureks õnnetuseks ja kanjaks loevad.

Kui nad tervest leivast lõikavad, siis viskavad nad esimese tükikese ära, niisama heidavad nad kannust või riistast, millest nad jooval, iga kord mõned tilgad maha. Miks nad seda teevad, ei ole ma küll nende eneste käest

Unter ihren Roggen und Gersten, so lange selbige noch unreiff lassen sie kein Grasz mehen, meinen, es werde das Korn mit vergehen Ihrer Brunnen Tieffe lassen sie nicht messen, befürchten sich, das Wasser in selbigen werde austrucknen.

Wann sie eine Feuers Brunst gewahr werden, giessen sie geschwind etwas Wasser auf ihr Feuer, und bilden sich ein, sie werden dann keine Cefahr haben.

Sie hüten ihre Belle, dasz nicht etwa ein Weib oder Magd über selbige hintrete, dann sonst meinen sie, sollen die Hände dessen, der das Beil gebraucht, außersien.

So lassen sie auch niemand über ihren Gürtel steigen, und wollen damit verhüten, dasz sie nicht grätzig werden und an ihrem Leibe ausschlagen sollen.

Sie lassen sich lieber mit grünem alsz dürrem Holtz schlagen, dann sie stehen in denen Gedancken, sie würden alszdenn so mager und dürre werden, alsz das Holtz gewesen, mit welchem sie geschlagen worden.

Sie verhüten wie sie immer können, dasz sie nicht mit einer Spindel berührt oder geschlagen werden, dann dasz halten sie für gar unglücklich und schädlich

Wann sie ein Brodt anschneiden, werffen sie das erste Stücklein davon weg, also auch schlagen sie allemahl aus der Kannen oder dem Gefäßz, woraus sie trincken wollen, etliche Tröpflein oben ab. Warum sie solches thun, habe ich wol von ihnen selbst nicht erfahren können,

mitte teada saanud, aga ma arvan, et see pruuk paganuse ajast pärit on, kus nad igast asjast kõige enne kuratile ohvrid tõid.

Ranna talupojad on mulle jutustanud, et mõni kord nende paadid ära nõiutud on, nõnda et nad kõige parema tuulegagi ei edasi ega tagasi ei saa. Kui neile nüüd sarnane pahandus juhtunud on, siis ei teadvat nad muud abinõuu, kui katsuda Excrementum puellae incorruptae saada, millega nad paadi pinkisid võiavad; selle läbi saavat nad pahanduse kõrvale.

Nad ütlevad ka, et kuratit miski muu asjaga nii kergesti eemale ei saa ajada ja et kurat midagi muud nii vähe ei salli, kui Excrementum foeminarum menstruarum.

Kui nad haigetel pead soevad, siis panevad nad tähele, kuhu poole täid jooksevad; kui nad laua peal, kuhu neid soetakse, ukse poole lähevad, siis arvavad nad, et haige sureb ja uksest välja peab minema.

Kui nad kapstataimi müüvad, siis valavad nad neile õlut peale, muidu pidavat teised taimed hukka minema ja ära närtsima.

Nad ei korista sõnniku veol vankrilt maha kukkunud sõnnikut mitte kokku, ütlevad, et siis palju kilkisid ja lütikaid majasse tekkivat, ka ütlevad nad, et sarnane üles-

ich halte aber dafür, es rühre solcher Gebrauch noch aus dem Heydentumb her, da sie von allem das Erste dem Teufel geopfert haben.

Es haben mir Strand-Bauren erzehlet, dasz manchmal ihre Böhte bezaubert würden, so gar, dasz sie auch bey bestem Winde weder hinter noch vor sich kommen könnten. Wenn ihnen nu solch Uebel begegnet, wüsten sie kein ander Mittel, als dasz sie zusehen, wie sie das Excrementum puellae incorruptae bekommen möchten, womit sie dann die Gänge und Bäncke des Bohts bestreichen und also solches Uebel abwendeten.

Sie sagen auch, dasz der Teufel mit nichts eher vertrieben werde, er auch nichts weniger leiden könne, alsz das Excrementum foeminarum menstruarum.

Sie pflegen ihre Krancken zu bürsten, und geben dabey Achtung, wohinwerts die Läuse lauffen; lauffen sie nach der Thür zu auf dem Brete, darauf sie solche bürsten, so halten sie dafür, der Krancke werde sterben, und zur Thür hinaus müssen.

Wann sie Kohlpflantzen verkauffen, begiessen sie dieselbigen mit Bier, sonst sollen die übrigen verderben und ausgehen.

Sie pflegen den Mist, welcher im Ausführen vom Wagen abfällt, nicht wieder aufzuwerffen, sagen, es verursache solches Aufnehmen viel Sprecken und Wandläuse in ihren Wohnungen. Sie geben auch für, dasz wann solch wieder aufgenommener Mist auf den Acker geführt

korjatud sõnnik, kui teda põllu peale viiakse, paljaid tungalteri sünnitab ja ussa vilja sisse sigitab.

Nad ütlevad, et kes kassi või koera on üles poonud, see ei tohtivat herneid ega linaseemneid külvata, sest see külv minevat hukka, ja ei tõusvat üles; selle pärast teevad seda nende juures enamiste naised.

Vankrist ehk saanist maha kukkunud, ehk muidu tee peal maas olevaid heinu ei võta nad üles, ega anna oma loomadele, ütlevad, et loomad siis täid saavad.

Kui nad härjaikkeid teevad, vaatavad nad ette, et nad käe ega sõrme sisse ei löika, kardavad, et siis ike härjale haavad sisse õerub.

Oma vikatid lasevad nad hommiku vara kastega teha, ilma et seal juures kõneldaks, siis pidavat nad paremine lõikama.

Oma looma-kellu ei lase nad kunagi aprilli-kuul teha, muidu pidavat kiskjad metsloomad kellaheli järele jooksmas ja loomad maha murdma, kes neid kellu kannavad.

Lambaid ei niida nad iial külvi ajal, muidu ei pidavat vill uuesti kasvama.

Kui nad linu kitkuvad, ei lausu nad sõnagi, ja kui neid teretatakse, ei vasta nad, arvavad, et see linale mitte hea ei ole.

werde, so soll es lauter Brandkorn geben, oder auch Würme im Korn wachsen.

Sie sagen, wer einen Hund oder Katze aufhencke, der könne keine Erbsen oder Leinsamen säen, weil solche verderben und nicht aufgehen würden, darum verrichten solches bey ihnen gemeinlich die Weiber.

Das vom Wagen oder Schlitten abgefallene oder sonst am Wege liegende Heu nehmen sie nicht auf für ihr eigenes Viehe solches zu verspeisen, sagen, es bekomme solches davon Läuse.

Wann sie die Ochsen-Joche machen, sehen sie sich wol für dasz sie sich dabey nicht etwan in die Hand oder Finger schneiden, weil sie sich befürchten, dasz alsdann solch Joch die Ochsen wund machen würde.

Ihre Ficken oder Heu-Sensen lassen sie des Morgens früh im Thau stillschweigend machen, so sollen sie besser das Grasz abschlagen.

Ihre Viehe Klocken lassen sie nimmer im Aprill machen, sagen, es sollen sonst die wilden Thiere dero Klange nachlauffen und das Viehe so solche trägt, zerreißen.

Ihre Schafe scheeren sie nimmer zur Saatzeit, und geben für, es soll alsdenn die Wolle nicht wieder wachsen.

Wann sie Flachs ausrupfen, reden sie dabey kein Wort, und ob man sie gleich grüßet, dancken sie doch nicht, meinen, es werde dann per Flachs nicht gut werden.

Kui nad oma porsasid (kailusid, Rosmarini Sylvestris'i tõug, mis rabades kasvab), mida nad humalate asemel tarvitavad, korjavad, siis ütlevad nad: „Terre Metzkuuningas, se Mahkuuningas pallub sünnult abbi,“ siis peavad porsad nii head olema kui kõige paremad humalad.

Kui nad aga põllu- või aiahumalaid nopivad, siis ütlevad nad: „ülles, ülles Rõhmoken,“ siis pidavat humalad seda rohkem jõudu olema.

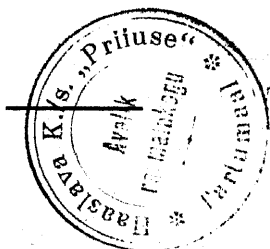
Kui keegi peremees oma majapidamise uue koha peale viib, siis paneb ta tähele, mis elajas või sulgloom temal kõige enne sureb. Kui elajal karedad jalad on, siis pidavat see tähendama, et ta uue koha peal edasi saab ja riktaks läheb; sureb aga hani, kana elik muu, kellel siledad jalad, siis arvab ta, et tal uue koha peal edasisaamist ei ole, vaid et ta paljaks ja vaeseks jääb.

(Lõpp).

Wann sie ihren Porsch (ist eine Art des Rosmarini Sylvestris und wächst in den Morrasten) welchen sie an statt Hopffens gebrauchen, aufnehmen, geschieht solches mit diesen Worten: Terre Metzkuuningas, se Mahkuuningas pallub sünnult abbi: dann soll er so gut seyn und so viel vorschlagen alsz der beste Hopffen.

Wann sie über den Garten und Acker-Hopffen abpflücken, sprechen sie dabey: ülles, ülles Rõhmoken, dann soll er so viel mehr Krafft geben.

Wann ein Hauswirth unter ihnen seine Hauszhaltung an einen neuen Ort anschlägt, giebt er wohl acht, was für ein Viehe oder Fasel ihme zum ersten stirbt; ists ein stück Viehs das rauch an Füssen ist, so solls ihm bedeuten, dasz er an dem Ohrte wohl fort kommen und reich werde werden; ists aber eine Gansz, Huhn, etc. das kahle Füsse hat; schliesset er daraus, dasz er an dem Ohrte nicht gedeven, sondern kahl und arm bleiben werde.

Hind 20 kop.